

MIESTŲ MEDINĖS ARCHITEKTŪROS IŠSAUGOJIMO GALIMYBĖS

Nijolė Lukšionytė

*Vytauto Didžiojo universitetas, Menų fakultetas,
Laisvės al. 53, 44309 Kaunas, Lietuva
El. paštas n.luksionyte@mf.vdu.lt*

Įteikta 2011 03 10

Santrauka. Paveldosaugos institucijos Lietuvoje nuo 2002 m. deklaruoja medinės architektūros išsaugojimo būtinumą, tačiau realių rezultatų pasiekta labai nedaug. Vilniaus miesto savivaldybės iniciatyva parengta medinės architektūros apsaugos strategijos programa kol kas nedavė apčiuopiamų rezultatų.

Straipsnis skirtas Kauno medinės architektūros išsaugojimo poreikių ir galimybių analizei. Kaune išliko medinių dvarelių, sodybinių namų, vilų, kotedžų, vasarnamių, nuomojamų namų, kariškių ir geležinkeliečių gyvenamųjų kompleksų. Reikėtų išsaugoti šių tipologinių grupių architektūros reprezentantus visose miesto dalyse. Jie atspindi profesionaliosios ir etninės (miesto, dvaro, kaimo) tradicijų jungtį ir dėl to yra išskirtiniai lokalinio tapatumo perdavėjai.

VDU Menų fakultete 2009 m. vykdytas edukacinis projektas atskleidė, jog medinių namų išlikimas daugiausia priklauso nuo savininkų motyvacijos. Savininkų patraukimas į medinio paveldo rėmėjų pusę laikytinas svarbiausia išsaugojimo sąlyga. Būtina organizuoti konsultavimą apie paveldui palankią namų priežiūrą ir tvarkymą. Medinių namų atgaivinimu suinterisuota bendruomenė galėtų kurtis ir dalintis informacija virtualioje aplinkoje.

Reikšminiai žodžiai: mediniai namai, architektūros paveldas, Kaunas.

Įvadas

Apie senosios medinės architektūros savitumą ir medžio statybos tradicijos vertę dažnai kalbama oficialiuose Lietuvos paveldosaugos dokumentuose, specialistų darbuose ir populiarioje publicistikoje. Lietuva, kaip ir Skandinavijos kraštai, vadinama medžio kultūros šalimi, nes čia, skirtingai nuo Vakarų Europos, ši tradicija išliko gyvybinga iki XX a. vidurio. Meno istorikai randa rimtų argumentų, jog Lietuvoje bei Lenkijoje statyba iš medžio turėjo įtakos formuojantis mūrinei gotikos architektūrai (Sokołowski 1906: 35–40; Drėma 1991: 88, 97). Dauguma Vakarų Europos miestų medinės statybos kvartalų neteko XIX a., pramoninės revoliucijos metu. Šiaurėje išliko Brygenas (Bergeno senamiesčio dalis), Norvegijos kalnakasių miestas Røros. Medinė architektūra čia kruopščiai prižiūrima ir saugoma.

Medžio paveldui Lietuvoje atstovauja sakralinė architektūra, kryždirbystės reliktai, provincijos dvarai, senosios kaimo sodybos, taip pat miestų ir miestelių gyvenamieji namai. Kiekvienos objektų grupės iš-

saugojimo ir atgaivinimo problemos kiek skirtingos. Kaimų, dvarų pastatai apeisti ir labiausiai kenčia nuo socialinės aplinkos pasyvumo. Miestų mediniai namai (ypač Vilniaus ir Kauno) – priešingai – patiria kaitos ir naikinimo pavojų, nes nekilnojamojo turto renovacija čia plečiasi lyg upė pavasario polaidžio metu. Miestuose išliko palyginti nemažai medinių pastatų. Kažkam jie – egzotiški reliktai, kitiems – įprastas būstas, kurį norima padaryti šiltesnį ir patogesnį, treptiems – kliūtis plėtros kelyje. Vis dar yra manančių, jog „medinės lūšnos“ menkina didmiesčių prestižą. Tačiau priešingos nuomonės atstovų pamažu daugėja.

Niekam ne paslaptis, kad didžioji dalis trapaus, itin atidžios priežiūros reikalaujančio medinio paveldo yra kritinės būklės. Ką šiuo klausimu oficialiai deklaruoja Lietuvos paveldo apsaugos teisė bei ją vykdančios institucijos? Ar reali didžiųjų miestų medinės architektūros išlikimo galimybė? Ką galima pasiūlyti miestų medinės architektūros gaivinimo labui? Šiame tekste remiamasi Kauno medinės architektūros pavyzdžiais, kurie iki

šiol nepakliuvo į apsaugos strategijų ir programų dėmesio lauką. Straipsnio tikslas – kiek galima objektyviau įvertinti Kauno medinės architektūros išsaugojimo poreikius ir galimybes.

Miestų medinė architektūra Lietuvoje tyrinėta arba istoriniu ir menotyrimu aspektu, arba praktiniais (išsaugojimo) tikslais. Apie Vilniaus ir Kauno medinius pastatus istorizmui ir modernui skirtuose leidiniuose yra tekę rašyti šių eilučių autorei (Lietuvos architektūros istorija 2000: 141–147, 173–177, 220–222, 450–452; Lukšionytė-Tolvaišienė 2000: 103–133, 2001: 137–154). Vilniaus Užupio namus plačiau nagrinėjo J. Jurevičienė (2002), Žvėryno – M. Ptašek (1993, 2002). Minėtos autorės tyrė medinės architektūros raidą ir tipologiją bei stilistiką, taip pat atkreipė dėmesį į apsaugos problemas. Pažintinį aspektą skatina Kultūros paveldo departamentas, kurio iniciatyva išleistas straipsnių rinkinys *Medinė architektūra Lietuvoje* (2002), jame specialistai apžvelgia kaimo namus, dvarų sodybas, bažnyčias ir sinagogas, kryždirbystę, Klaipėdos krašto bei kurortų medinius pastatus. Papildytą knygos versiją, kurioje įtraukti ir miestų namai, departamentas ruošiasi išleisti anglų kalba. Vizualią pažintį su Vilniaus ir Kauno mediniais namais fotografijų albumuose pateikia dailininkas A. Surgailis (2006, 2008).

Tiek Vilniuje, tiek Kaune daryta taikomojo pobūdžio tyrimų, kurie nėra publikuoti ir žinomi tik specialistams. Architektūros ir statybos instituto mokslininkai A. Miškinis ir N. Steponaitytė vertino viso Kauno medinius pastatus, remdamiesi apžiūra natūroje (Miškinis, Steponaitytė 1995). Su grupe pagalbininkų pačiai yra tekę tirti ir vertinti dviejų teritorijų architektūros paveldą: 2002 m. parengtas Žaliakalnio dalies prie Gėlių ir Minties ratų apsaugos reglamentas, 2007 m. – kitos Žaliakalnio dalies tarp Perkūno ir Kauko alėjų tyrimas¹. Abiejuose Žaliakalnio dalyse gausu medinių namų. Reglamento tema paskelbtas mokslinis straipsnis (Lukšionytė-Tolvaišienė 2005). Vilniaus medinė architektūra savivaldybės užsakyму plačiai tyrinėta ir fiksuota rengiant apsaugos strategijos matmenis (Filipavičienė ir kt. 2004; Puodžiukienė ir kt. 2005).

Kauno medinės architektūros resursai

Remiantis sukaupytų istorinių ir natūros tyrimų analize, galima daryti išvadą, jog tipologijos požiūriu me-

diniai Kauno namai įvairesni nei Vilniaus. Tarpukariu Vilniuje medinukų beveik nebestatyta, o Kaune tuo metu buvo pats jų klestėjimo metas. Skirtinos 8 medinių namų tipologinės grupės, atstovaujančios dviems laikotarpiams – carizmo ir tarpukario. Jos tokios:

- XIX a. vidurio „dvareliai“ miesto pakraščiuose: charakteringi jų atstovai išlikę Būgos g. 4 (Naujamiestis, statytas apie 1850 m.), A. Mackevičiaus g. 96, 1885 m. (Ažuolų kalnas), Radvilų dvaro g. 1a, 1 (Vilijampolė), Veiverių g. 18 (Aleksotas).
- XIX a. pabaigos – XX a. pradžios miestiečių namai: pvz.: K. Donelaičio g. 5 (1896 m., Naujamiestis), D. Poškos 7/Trimito g. 8 (Naujamiestis), Pušyno g. 27 (Šančiai), Jurbarko g. 10 (Vilijampolė).
- Tipizuoti XIX a. pabaigos kariškių namai (Juozapavičiaus pr. 15, Šančiai, Lakūnų pl. 46, Aleksotas) bei geležinkeliečių namai (Juozapavičiaus pr. 124b, Juozapavičiaus pr. 125, 131, Šančiai, Tunelio g. 17 ir Čiurlionio g. 18, Naujamiestis).
- Tarpukario sodybiniai nameliai Žaliakalnyje, Šančiuose, Vilijampolėje: Kudirkos g. 6, Kraševskio g. 7 (Žaliakalnis), Kranto al. 77, 89 (Šančiai), Vidurinė g. 15, Kernavės g. 18 (Vilijampolė).
- Tarpukario nuomojamų butų namai: Minties rato g. 24, M. Jankaus g. 32 (Žaliakalnis), Jurbarko g. 73 (Vilijampolė).
- Tarpukario vilos: Žemaičių g. 20 (Žaliakalnis), A. Smetonos al. 75 (Panemunė), Planetų g. 15 / Sietyno g. 17 (Linksmadvaris).
- 4 dešimtmečio modernistiniai kotedžai – Minties rato g. 51 (Žaliakalnis), Gailutės g. 19 (Panemunė).
- Vasarnamiai Panemunės kurorte – Gailutės g. 28, A. Smetonos al. 29, A. Smetonos al. 81.

Seniausi yra *Naujemiesčio* mediniai namai, jų likę nedaug (didelė dalis nugriauti arba neatpažįstamai pakeisti). Patys archajiškiausi – *mediniai dvareliai* Naujemiesčio pakraščiuose; juos erdviuose sklypuose statėsi į miestą persikeliantys bajorai. Dauguma dvarelių sunaikinti, išpūdingiausias išlikęs – apie 1850 m. datuojama Kauno burmistro rezidencija (1 pav.) K. Būgos g. 4 (vidus perplanuotas į butus 1929 m.). Dvareliai būdavo renčiami ant aukšto mūrinio cokolio, turėdavo rūsius, prieangius su kolonomis (neiškikęs Kartofliškių palivarko namas).

Miestiečių namai (2, 3, 4 pav.) pailgi, statyti šonu į gatvę, dengti dvišlaičiais skardos stogais, rąstų sienos cokolinėje dalyje apkaltos lentelėmis vertikaliai, likusi dalis – horizontaliai, langai su langinėmis (Donelaičio g. 5, Karo ligoninės g. 9, D. Poškos g. 7). Tai sodybinio pobūdžio namai. Jie taip pat vyrauja buvusiuose Kauno priemiesčiuose. Siaurose, padrikose Vilijampolės gatvelėse išikūrę žydai statėsi nedidelius

¹ *Kauno miesto istorinės dalies, vadinamos Žaliakalniu (U 31), apsaugos reglamentas* (kartu su K. Šilinyte, A. Tatariūniene, J. Butkevičiene). 2002. T. 1–3 (su priedais). *Kauno miesto savivaldybės 1-ojo Žaliakalnio kultūrinio draustinio specialiojo plano pagrindžiamoji dalis: Kultūrinio draustinio teritorijos tyrimai, paveldosauginių verčių nustatymas ir pasiūlymai saugojimui*. 2007. 130 p., 8 brėž.

1 pav. XIX a. vidurio dvarelis Būgos g. 4
Fig. 1. The wooden manor in Būgos g. 4

2 pav. XIX a. pabaigos miestiečio namas Vilijampolėje, Jurbarko g. 10
Fig. 2. A house of a townsman in Vilijampolė, Jurbarko g. 10, end of the XIX c.

namus su krautuvėlėmis. Vieni iš jų atgręžti į gatvę šonu, kiti – galu, durys tiesiai iš gatvės, langai su langinėmis. Žemųjų Šančių priemiestis kūrėsi 1862 m. nutiesus geležinkelį – čia steigėsi fabrikai, apsigyveno darbininkai. Nemuno pakrantėje nutiestos gatvelės palaipsniui apstatytos mediniais nameliais nedideliuose sklypuose. Šančiuose labiausiai paplitę vientiso tūrio sodybiniai namukai (5–6 pav.), kai kurie su atvirais prieangiais arba verandomis, su langinėmis. Tarpukariu daug sodybinių namų pastatyta Žaliakalnyje. Jie stačiakampio plano, vieno arba dviejų butų, kai kurie paauskštinti mezoniniais, mansardomis, kiti turi įstiklintas verandas. Atviri prieangiai būna su profiliuotomis medžio kolonėlėmis. Pasitaiko verandų, kurių langai suskaidyti geometrinio piešinio rėmais, švyti spalvotais stiklais. Išraiškingumo suteikia langinės, sandriškai, apylangės, frontonėliai, piliastų imitacijos, kiaurapjūvių lentelių dekoras. Nors namų tūriai giminingi lietuvių etninei tradicijai, tačiau dekoras kartais artimas klasicizmo, baroko, *Art Nouveau* stilistikai.

3, 4 pav. Miestiečių namai Naujamiestyje, Donelaičio g. 5 (1896 m.) ir Donelaičio g. 7 (1895 m.)

Figs 3, 4. Houses of townsmen in Naujamiestis, Donelaičio g. 5 ir Donelaičio g. 7

5, 6 pav. Sodybiniai namai Šančiuose, Kranto al. 89, ir Vilijampolėje, Vidurinė g. 15

Figs 5, 6. Garden houses in Šančiai, Kranto al. 89 and Vilijampolė, Vidurinė g. 15

Šančiai gali pasigirti mediniais karinės tvirtovės puskarininkių bei geležinkelio tarnautojų namais (7, 8 pav.), statytais XIX a. pabaigoje. Taupumo sumetimais naudoti keli tipizuoti tūrio ir dekoravimo variantai. Kitas paplitęs medinės statybos tipas – dviaukščiai gyvenamieji namai, kuriuose būdavo po 4 arba daugiau nuomojamų butų (9, 10 pav.). Tai ekonomiškų būstų namai, išorėje paprastai nedekoruoti, sienos karkasinės, apkaltos lentelėmis. Tokių namų paplitimą galėjo skatinti lakoniška Skandinavijos šalių medinė architektūra.

Kiaurapjūvis medžio dekoras istorizmo laikotarpiu buvo populiarus daugelyje Europos regionų, ypač slavų kraštuose. Tačiau būtume neteisūs, miestų namuose neįžvelgdami sąsajų su lietuvių kaimo trobesių puošyba. Dzūkijos, Aukštaitijos regionams artimų antlangių, karnizų, vėjalėnčių pasitaiko Vilniaus namų dekore. Kaune modifikuotų etninių motyvų sutinkama Šančių (Kranto al. 89), Panemunės (Upelio g. 30), Žaliakalnio

architektūroje (J. Kraševskio g. 7, 1925 m.). Rusiško stiliaus motyvai panaudoti Įgulos Soboro statybos rango Logino Ščerbakovo namuose (Donelaičio g. 7 ir 11). Šiuos itin puošnia mezginių ornamentika dekoruotus namus 1895 m. statė dailidės, pakviesti iš Černigovo gubernijos. Greta esantis medinis Rudolfo Markerio namas (K. Donelaičio g. 5, 1896 m.) turi visiškai kitokią – neoklasicizmui artimų formų – dekorą. Fredoje esančių carinės armijos kariškių namų dekore pasitaiko motyvų, perimtų iš vadinamojo šveicariško stiliaus (Lakūnų pl. 46). XIX a. pabaigos geležinkelio tarnautojų namuose netoli stoties rusiški drožiniai ir langų apvadaai derinami su šveicariškam stiliui būdingais profiliuotais gegnių galais, kryžmai sunertais elementais pastogėse (Tunelio g. 17, A. Juozapavičiaus pr. 124c, 125, 131).

Tarpukariu suklestėjo Panemunės kurortas, čia pastatyta išraiškingų medinių vilų, jos beveik visos išlikusios. Tik architekto S. Kudoko projektuotas me-

7 pav. Puskarininkių namas Šančiuose, Juozapavičiaus pr. 15
Fig. 7. Warrant-officer house in Šančiai, Juozapavičiaus pr. 15

8 pav. Geležinkelio tarnautojų namas Šančiuose, Juozapavičiaus pr. 125

Fig. 8. House of employees of the railroad in Šančiai, Juozapavičiaus pr. 125

9, 10 pav. Nuomojamų butų namai Žaliakalnyje, Minties rato g. 24 (1928 m.) ir Vilijampolėje, Jurbarko g. 73

Fig. 9, 10. Rental houses in Žaliakalnis, Minties rato g. 24 and Vilijampolė, Jurbarko g. 73

dinis kurhauzas sudegė. Vilos statytos vienos šeimos poreikiams, o vasarnamiai būdavo nuomojami poilsiautojams. Jie dviaukščiai, imponuoja stambiais tūriais; būdingas pavyzdys – Gailutės g. 28 (1926 m.) vasarnamis su šešiakampiais rizalitais, kurių kupoliniai stogai primena bokštelius (11 pav.).

11 pav. Vasarnamis Panemunės kurorte, Gailutės g. 28

Fig. 11. A summer house in the resort of Panemunė, Gailutės g. 28

12, 13 pav. Baroko interpretacijos tarpukario vilose: Panemunėje, Gailutės g. 19; Žaliakalnyje, Minties rato g. 2/17

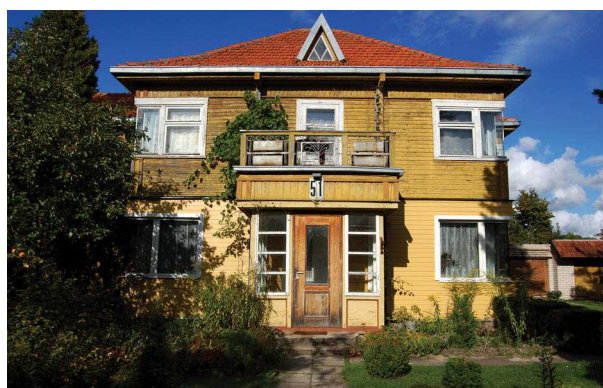
Figs 12, 13. Baroque interpretations in the interwar villas: Panemunė, Gailutės g. 19; Žaliakalnis Minties rato g. 2/17

XX a. 3 dešimtmetyje Kauno architektai buvo užsi-degę tautinio stiliaus idėja. Kadangi Lietuvoje gilų pėd-saką paliko barokas, bandyta stilizuoti ir pritaikyti me-džiui jo formas (12–15 pav.). Viloje K. Petrausko g. 23 panaudotas laužytas mansardinis stogas, aptakių formų bokštelio šalmas, prieangis su kolonėlėmis. Architekto Antano Jokimo namas (Minties rato g. 2/17, 1924 m.) turi neobaroko formų frontoną su voliutomis.

Iš medžio statyti ir visuomeninės paskirties stati-niai, bet jie neišliko (restoranas miesto sode, koncertų paviljonai, arklių tramvajaus stotelės, laikini parodų statiniai, krautuvėlės). Mediniai namai dažniausiai būdavo išdėstomi erdviuose sklypuose, juos supo vais-medžių sodai, daržai. Medžio ir mūro statyba Kauno kvartaluose nebuvo atskirta, sudarė organišką dermę.

Oficiali medinio paveldo apsaugos politika

Valstybinė kultūros paveldo komisija, veikianti prie Lietuvos Respublikos Seimo, 2002 ir 2006 m. yra pri-ėmusi sprendimus dėl medinio kultūros paveldo iš-saugojimo. Komisija skatino inventorizuoti medinės architektūros objektus, kompensuoti paveldo šeimi-

14, 15 pav. Vila Petrausko g. 23 (apie 1926 m.) ir modernistinis kotedžas Minties rato g. 51 (1935 m.): atliekami tvarkymo darbai tik iš dalies atitinka autentiškumo sąlygą

Figs 14, 15. Villa on Petrausko g. 23, and modernistic cottage on Minties rato g. 51: dressing works carried out only partially comply with the condition of authenticity

ninkams už kokybiškai atliktus tvarkymo darbus, savivaldybėse skirti tikslinį finansavimą medinei architektūrai.

Atsižvelgdama į komisijos sprendimus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos architektūros politikos kryptių įgyvendinimo 2006–2010 m. priemonių patvirtinimo“. Jame numatyta parengti medinės architektūros paveldo išsaugojimo programą. Tokia programa, skirta 2008–2010 m. laikotarpiui, patvirtinta kultūros ministro įsakymu 2008 m. sausio mėn. 24 d. Joje pripažįstama medinio paveldo išsaugojimo svarba, aprašoma esama jo būklė, numatomi apsaugos uždaviniai: parengti ir įgyvendinti medinio paveldo apskaitos priemonės, formuoti palankią teisinę aplinką, kryptingiau koordinuoti priežiūrą, tvarkybą ir naudojimą, parengti ir įgyvendinti medinio paveldo pažinimo, sklaidos, atgaivinimo priemonės. Remiantis programa suorganizuotas tradiciniams amatams mokytis skirtas seminaras (2009 m. spalio mėn. Rumšiškėse), konferencija (2010 m. balandžio mėn. 26, 27 d. Vilniuje), ruošiamasi išleisti straipsnių rinkinį anglų kalba. Tačiau didžioji dalis numatytų darbų – rutininio pobūdžio (objektų įrašymas į registrą, kultūros vertybių klasifikatoriaus tobulinimas, įstatymo įgyvendinamųjų aktų keitimas, tvarkybos reglamentų parengimas), jie turėtų būti atliekami ir be specialios programos. Sprendžiant iš 2008–2010 m. rezultatų, nepanašu, jog būtų pagerėjusi medinių pastatų būklė, išsižiebęs visuomenės domėjimasis medinių paveldu ar sukurta patraukli terpė tarpautiniam turizmui. Atrodo, jog laikas ir lėšos dažnai eikvojami formalioms užduotims. 2009 m. Kultūros paveldo departamentas užbaigė medinės architektūros objektų stebėseną – buvo apžiūrėti vertybių registre esantys objektai, užpildytos detalios anketos, suvesti statistiniai duomenys. Darbas nepaprastai imlus, natūroje apžiūrėta daug objektų, tačiau nepasinaudota galimybe kartu užfiksuoti neregistruotus pastatus, galbūt unikalius, gal nesulauksiančius kitos apžiūros.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kultūros ministerijos lygmenyje deklaruojama, jog medinės architektūros paveldas reprezentuoja kultūrinį tapatumą ir turi būti išsaugotas, tačiau jokių skubių priemonių nesiimama. Tai matydama, 2010 m. Valstybinė kultūros paveldo komisija priėmė dar vieną sprendimą (2010 m. balandžio mėn. 30 d.). Jame konstatuojama, jog nevykdomi medinio paveldo išsaugojimo bei palaiškymo tikslai, iškelti Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje ir kituose bendro pobūdžio dokumentuose, etnografiniams kaimams neparengta nauja ilgalaikė išlikimo programa, nenumatytas finansavimas, nėra paveldo priežiūros, tyrimų ir tvarkymo metodikų,

nesukurta palankaus kreditavimo, kompensavimo už atliktus tvarkybos darbus sistema, neskatinama nuolatinė priežiūra. Valstybinė kultūros paveldo komisija pakartotinai ragina visas institucijas įgyvendinti jos 2002 ir 2006 m. sprendimuose pateiktus siūlymus. Vadinas, jau dešimt metų kalbama apie opią problemą, bet tai neskatina esminių pasikeitimų.

Vilniaus pavyzdys: strateginis saugojimo planas ir reali veikla

Vilniaus medinė architektūra specialistų laikoma vertinga ne tik Lietuvos, bet ir Europos paveldo kontekste. Miesto centrinėje dalyje išlikę apie 2000 medinių pastatų. Teisinis jų saugojimo pagrindas – Vilniaus miesto tarybos 2006 m. balandžio 26 d. sprendimu patvirtinta *Medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programa* (2006 m. balandžio 26 d.). Tai ambicingas dokumentas – tikimasi, kad jo „įgyvendinimas sustabdys beatodairišką medinės architektūros ir jos aplinkos naikinimą, sudarys galimybę išlikti ypač vertingiems medinės architektūros statiniams ir jų grupėms bei juos atkurti, pakeis visuomenės ir jai atstovaujančių institucijų požiūrį į medinę architektūrą kaip į bevertį laikiną paveldą“ (Bendroji dalis). Esamos būklės analizėje išvalgiai pastebėta, jog medinės architektūros nykimas labiausiai priklauso nuo požiūrio į šios statinius kaip į neprestižinius ir trumpalaikius, medinio paveldo kultūrinės vertės nesuvokimas, sparti miesto plėtra (kuriai nepasirengta), itin didelė medinio statinio restauravimo arba atkūrimo kaina, išmanančių specialistų ir amatininkų stoka, taip pat finansinės ir teisinės medinio paveldo išsaugojimo politikos nebuvimas. Tenka tik pritarti, jog negatyvus požiūris ir vertės nesuvokimo veiksniai iš tikrųjų stipriau veikia medinio paveldo nykimą nei ekonominės ir teisinės priežastys. Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamento užsakymu šios strategijos metmenis rengė profesionalūs paveldo tyrėjai (Filipavičienė ir kt. 2004), atlikę didžiulį objektų analizės, klasifikavimo, vertinimo ir pasiūlymų formavimo darbą. Ypač vertingus objektus numatyta saugoti vietoje, vertingus, tačiau nepanaudojamus – perkelti į specialiai sukurta muziejų, o vidutinės vertės nepanaudojamiems objektams taikyti informacijos išsaugojimo metodą (kaupiti fotofiksaciją, matavimo duomenis, statinių fragmentus). Numatytos trejopos apsaugos priemonės: juridinės, ekonominės ir švietėjiškos. Pagal šią programą savivaldybė numato išsaugoti apie 200 medinukų (108 iš jų yra Žvėryne, mažesnės grupės – Šnipiškėse, Antakalnyje, Markučiuose, Rasose ir kitur). Suplanuota įkurti Vilniaus miesto medžio kultūros centrą (muziejų).

Programoje numatomos finansavimo mechanizmo sukūrimo galimybės, struktūrinių fondų bei privačių lėšų paieška. Numatyta daug švietėjiškų iniciatyvų, tarp jų – internetinio puslapio apie medžio paveldą sukūrimas, geriausiai tvarkomo, restauruoto bei atkurto objekto konkursai, iniciatyva „Išsaugokime senus langus“ ir kt. Beje, paveldo specialistai yra suformulavę kiek neįprastą medinio pastato autentiškumo (t. y. pirmapradiškumo, tikrumo) traktavimą. Skirtingai nei mūro architektūroje, kur labai svarbu išsaugoti pirminę medžiagą, čia prioritetas teikiamas ne pačiai materijai, bet statybos tradicijai saugoti (KVAD... 2004). Atnaujinant namus turėtų būti taikomos analogiškos medienos rūšys, tradicinės medžio apdorojimo technologijos, konstrukcijos. Sienojus, apkalus, dekorą galima keisti naujais analogiškais elementais. Tinkamai pakeitus, pastatas ir toliau bus laikomas autentišku.

Aptartosios Vilniaus medinės architektūros apsaugos programos įgyvendinimas dėl ekonominių ir kitokių priežasčių sustojo tik ėmęs įsibėgėti. Pirmi darbai buvo pradėti 2005 m.: restauruota trijų namų (Filaretų g. 8, Baltasis skg. 7, Čiurlionio g. 33) išorė, atliktas 15-os unikalių pastatų dokumentavimas. 2006 m. sutvarkyti vertingi pastatai Vytauto g. 27 ir 63. 2008 m. atnaujinti medinukai Traidienio g. 35 ir Pušų g. 16, 2009 m. – P. Skorinos g. 5. Iš savivaldybės lėšų atnaujinta 8 namų išorė (keturiems namams 50 proc. sąnaudų padengė patys savininkai). Medinių namų tvarkymą koordinuoja Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra, įsteigta savivaldybės tarybos (<www.vsaa.lt>). Agentūros internetinėje svetainėje pateikta informacija apie restauruotus medinius namus, gyventojai skatinami teikti prašymus kompensuoti tvarkymo išlaidas (kompensavimas skiriamas tik tada, jei savininkai nepažeidžia paveldosaugos reikalavimų). Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra (VSAA) pradeda ugdyti motyvuotą bendruomenę – rengia konsultacinius seminarus gyventojams apie senamiesčio atgaivinimą, pastatų išorės ir aplinkos tvarkymą. Kartu su Oslo miesto savivaldybės paveldosaugininkais 2009 m. organizavo du specialistų ir bendruomenių atstovų seminarus, paskelbė 10 patarimų medinių namų savininkams ir naudotojams (Vilniaus... 2006), planavo rengti Žvėryno ir Šnipiškių namų perdažymą, stogų tvarkymą, pasitelkiant jungtinį finansavimą (savivaldybė, privatūs rėmėjai, fondai).

Šiek tiek praktiškos informacijos apie medinių namų priežiūrą ir tvarkymą skelbia Kultūros paveldo departamentas. Jo tinklapyje pateiktos iš švedų kalbos išverstos elektroninės knygos apie rąstų namus, čerpių stogus, dažymą, langus (Jomantas). 2002 m. išleistoje knygoje „Medinė architektūra Lietuvoje“ taip pat yra praktinių patarimų skyrelis.

Miesto medinės architektūros pažinimo akcija Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakultete

2009 m. rudens semestrą Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakultete buvo vykdomas edukacinis projektas *Medinės miesto architektūros pažinimas ir saugojimas*, kuriame dalyvavo kultūros paveldo ir turizmo, meno istorijos ir kritikos bei Vilniaus Dailės akademijos Kauno Dailės fakulteto architektūros specialybių magistrantai.

Išklėme tikslą susipažinti su realia Kauno medinių namų būkle ir pamąstyti apie jų išsaugojimo galimybes. Natūroje apžiūrėta kelios dešimtys Naujamiesčio, Žaliakalnio, Panemunės, Šančių ir Vilijampolės namų, aiškintasi, kaip jie prižiūrimi. Atlikta fotofiksacija, pastebėta unikalių interjero elementų, kurie jokioje apskaitoje neregistruojami. Tai autentiški baldai, krosnys, langai, durys, lubos, parketo arba lentų grindys. Dalis namų, ypač senesnių, iš carizmo laikotarpio, yra techniškai susidėvėję. Tačiau norint, juos dar galima išgelbėti. Kur kas rimčiau nei laikas namus naikina trumparegiška renovacija: sienų apkalimas plastikumu, nepriderinto skaidymo plastikiniai langai bei durys, chaotiški paaukštinimai ir priestatai, „euroremontas“ viduje. Daugelis kalbintų namų savininkų sakė, kad jaučia sentimentus gyvenamai aplinkai, pasakojo turto paveldėjimų bei praradimų istorijas. Sutikome ir tokių, kurie medinių namų nevertina, skundžiasi paveldosaugininkų suvaržymais. Tapo aišku, jog netinkamą namų tvarkymą visų pirma lemia nepakankamas savininkų informuotumas apie jiems priklausančių medinių namų vertę, saugojimo reikalavimus ir tinkamus priežiūros būdus. Kita vertus, beveik visi šeiminiškai stokoja lėšų rimtesniems remonto darbams, o įpareigojimas namą restauruoti gąsdina kaip finansiniu požiūriu nepakeliama užduotis. Nors pripažindami, jog namas vertingas dėl senumo, dauguma savininkų pirmenybę teikia ne išsaugojimui, bet namo atnaujinimui, komfortiško būsto įrengimui. Vykdamt projektą studentai atliko preliminarią miestiečių apklausą: 76 proc. respondentų atsakė, jog jiems medinės architektūros išlikimo klausimas yra aktualus, 24 proc. – ne; 85 proc. apklaustųjų mano, jog dėmesys medinės architektūros apsaugai per mažas, ir tik 4 proc. atsiliepė, kad dėmesio pakanka.

Magistrantai gilinosi į Vilniaus medinės architektūros strategijos programą, svarstė, ką iš jos būtų galima perimti ir ką naujo pasiūlyti. Tyrimo pristatymą pateikė diskusijai Kauno architektų namuose. Į susitikimą buvo pakviesti medinės architektūros tyrinėtojai, paveldosaugininkai, architektai, namų savininkai. Siekta atkreipti visų išsaugojimo veikloje dalyvaujančių visuomenės grupių dėmesį į nykstančią unikalią medinę miestų architektūrą ir ieškoti realių

išėičių. Diskusijoje, į kurią noriai įsitraukė ir namų savininkai, išsikristalizavo tokie teiginiai:

- Mažiausiomis sąnaudomis medinius pastatus galima išsaugoti, taikant palaikomąjį remontą ir nuolatinę būklės priežiūrą.
- Valstybė (savivaldybė) turėtų remti medinių namų išsaugojimą, tačiau pagrindinė atsakomybė ir finansinė našta vis tiek lieka savininkams; todėl svarbiausia prevencine veikla turėtų tapti savininkų motyvacijos skatinimas.
- Savininkas turi jausti pastato vertę. Ją atskleistų edukacija, vykdoma per seniūnijas. Taip pat reikalingas pareigūnų švietimas seniūnijose ir savivaldybėse.
- Tinkamas tvarkymas priklauso ne tik nuo lėšų, bet ir nuo supratimo – būtina konsultuoti savininkus apie medinių namų tvarkymo būdus. Konsultacija turėtų būti nemokama ir preventyvi (kol remonto darbams tik ruošiamasi).
- Mokymo įstaigose turėtų atsirasti medinės architektūros restauravimo specializacijų – tiek projektavimo darbų, tiek amatininkų atlikėjų.
- Skandinavijos šalių pavyzdžiu reikėtų kurti regioninius restauravimo centrus. Jiems pavesti darbų kokybės priežiūrą, atsisakant formalaus specialistų licencijavimo (lemia sugebėjimai ir patirtis, o ne licencijos turėjimas).
- Mediniai namai, ypač tie, kurie smarkiai sunykę, turėtų būti kruopščiai dokumentuojami (fotofiksacija ir matavimų brėžiniai).

Saugojimo apimtis

Medinės architektūros savitumas labiausiai išryškėtų, jei būtų saugomi ištisi tokių namų arealai. Kol kas Kaune saugomos teritorijos statusą turi tik Žaliakalnio kvartalai prie Gėlių ir Minties Rato g. su 1923 m. suplanuotu vėduokliniu gatvių tinklu, medžių eilėmis ir vejos juostomis. Čia iki 1940 m. 80 proc. namų buvo mediniai, dabar tokių išlikę apie 70 proc. Techniškai jų visų išsaugoti neįmanoma, nors medinukai kuria šios vietos dvasią (16 pav.). Pagal 2004 m. patvirtintą apsaugos reglamentą saugojimas paliekant galimybę restauruoti taikomas vienuolikai vertingiausių medinių namų, kitiems nustatytas laisvesnis tvarkymo režimas. Saugomos teritorijos statusą netrukus turėtų įgyti kita Žaliakalnio dalis (tarp Perkūno al. ir Kauko laiptų), kurioje taip pat gausu medinių pastatų. Tačiau kitos Žaliakalnio dalys, Ažuolų kalnas, vadinamoji „Brazilka“, Aleksotas, Vilijampolė, Panemunės ir Šančių teritorijos, kuriose yra daug medinių namų, apsaugos statuso neturi.

Vadinasi, turėtų būti galvojama apie bendrą Kauno medinės architektūros išsaugojimo strategiją. Kaip rodo Vilniaus pavyzdys, tokios strategijos planą pa-

16 pav. Nagingas savininkas pats restauravo namą Žaliakalnyje, Kraševskio g. 7 (priežiūra archit. Liudos Perevičienės)

Fig. 16. A skillful owner restored the house in Žaliakalnis, Kraševskio g. 7 (supervision by architect Liuda Perevičienė)

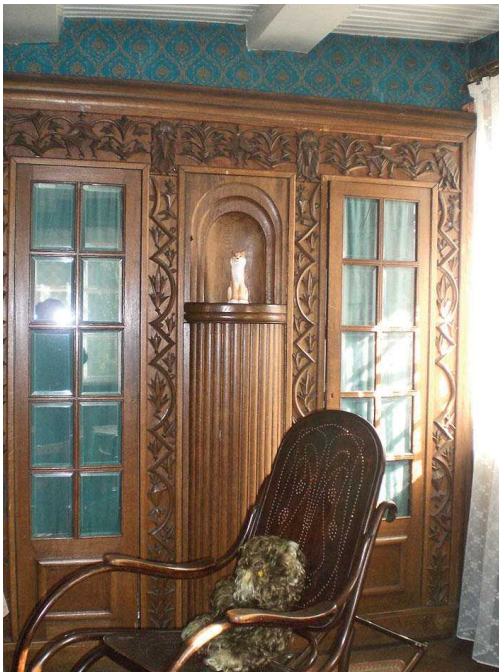
rengti įmanoma (suregistruojami objektai, numatomi saugojimo režimai), bet, deja, be rimtų finansinių investicijų medinukų atgaivinimo programos nepajuda iš vietos. Praktiniu požiūriu savivaldybei būtų naudingiau globoti geriausiai išlikusius, tipologinę įvairovę reprezentuojančius pavyzdžius ir koncentruoti jėgas į jų apsaugą bei tvarkymą. Pačių vertingiausių objektų Kaune galėtų būti apie 30. Juos reikėtų įrašyti į Kultūros vertybių registrą ir skelbti saugomais, nes tik tokio statuso objektams galioja finansinio kompensavimo mechanizmas už tyrimo ir restauravimo darbus. Visi kiti statiniai saugotini pagal galimybes, skatinant savininkus rinktis paveldui palankius tvarkymo būdus, išlaikyti autentiškų apdailos ir dekoru detalių pavyzdžius (17–19 pav.).

Kultūros vertybių registre dabar yra 23 mediniai Kauno pastatai. Jie dažniausiai susiję su reikšmingomis asmenybėmis ir visiškai neatspindi tikrosios saugotino medinio paveldo architektūros įvairovės. Be to, net ir registre esančių pastatų (architekto A. Jokimo namas Minties rato g., E. Daugvilienės namas Kauko al.) saugomi tik eksterjerai, o unikalūs interjero elementai tarp vertingųjų savybių neminimi. Senąjį interjerą saugoti sudėtingiau nei išorės formas, tačiau Skandinavijos šalyse tai daroma.

Žinoma, nėra ko tikėtis, kad valstybė ir savivaldybės imsis plataus medinės architektūros tvarkybos finansavimo. Pagrindinė našta gulė ir guls ant namų savininkų pečių. Jų požiūris į turimą nuosavybę dažniausiai yra pragmatinis. Sovietiniais metais daugelis privačių namų buvo nacionalizuoti, keitėsi gyventojai, naujai atsikėlę neturėjo intereso ir lėšų juos prižiūrėti. Tokie namai keliauja iš rankų į rankas, juos įsigiję nauji savininkai stengiasi kuo pigesniais būdais pagerinti gyvenimo sąlygas. Namai be atodairos renovuojami – pašalinamos dekoro detalės, profiliuoti sienų apkalai, keičiamos stogų ir sienų medžiagos, dedami plastiko langai ir durys. Šis procesas ypač paspartėjo per paskutinius 10 metų, nes daugelis savininkų ėmėsi apšiltinti būstą, keisti susidėvėjusių stogų dangą. Tinkama medinių pastatų priežiūra ir restauravimas Lietuvoje dar nėra įprastas reiškinys. Savininkai nesuinteresuoti

brangiai kainuojančiomis natūraliomis medžiagomis, sudėtingais dekoru restauravimo darbais, stinga ir amato specifiką išmanančių dailidžių bei architektų. Teko pastebėti, jog namų vertę labiausiai jaučia senbuviai, paveldėję pastatus kaip šeimos nuosavybę. Tokių gyventojų yra Vilijampolėje, Panemunėje, ypač daug – Žaliakalnyje.

Įrašius į registrą, reikia vykdyti specialius statinio remonto reikalavimus; savininkas negali taikyti pigesnių tvarkymo būdų, privalo samdyti licencijuotus specialistus. Tinkamas restauravimas reikštų buvusių formų ir elementų atkūrimą naudojant tas pačias medžiagas ir jų apdorojimo techniką. Autentiška laikoma tokia nauja medžiaga, kurios rūšis, sandara, faktūra, spalva atitinka pirmines buvusios medžiagos savybes. Nors atkartotos dalys neturi laiko patinos ženklų, taip atnaujintas statinys pripažįstamas autentišku.

17, 18 pav. Išlikusios autentiškos interjero detalės
Figs 17, 18. The survived authentic interior details

19 pav. XIX a. pabaigos name, neįrašytame į Kultūros vertybių registrą, savininkai savo iniciatyva restauruoja interjero elementus

Fig. 19. The owners of a house that is not included on the Register of Cultural Property carefully restore interior elements on their own initiative

Medinės architektūros verčių atskleidimo niša

Minėti saugojimo sunkumai ragina imtis švietėjiškos misijos – skleisti žinias apie medinės architektūros paveldo išsaugojimo tikslą įvairiomis formomis, įvairioms auditorijoms. Namų savininkai turėtų būti išsamiai informuojami apie jiems priklausančio paveldo objekto vertę ir saugojimo apimtį. Savivaldybės savo ruožtu turėtų kontroliuoti naujų stambių objektų planavimą tarp sodybinių namų, nes tai smarkiai keičia tradicinę aplinką.

Kol kas namų savininkams, tvarkantiems medinius pastatus, trūksta kvalifikuoto konsultavimo. Vertėtų suburti konsultantų savanorių tarnybą, į kurią įsitrauktų ne tik ekspertai, bet ir paveldo bei architektūros specialybių studentai. Savanoriai padėtų savininkams sutvarkyti projektinę dokumentaciją, parinkti tinkamas medžiagas, dažymo, apšiltinimo technologijas, kur įmanoma, patartų rinktis palaikomąją priežiūrą, o ne radikalų atnaujinimą. Siūloma kurti *Medinės architektūros išsaugojimo bendruomenę* Kaune, kurioje bendradarbiautų namų savininkai, paveldo specialistai, amatininkai. Per ją galėtų steigti informacinis tinklas, padedantis rasti tvarkymo specialistus. Kasmet vertėtų atrinkti ir nominuoti geriausiai sutvarkytus medinius namus. Savaime aišku, jog ne visi miestiečiai linkę gyventi senuose medinukuose – tokios veiklos entuziastus reikėtų skatinti, o norintiems modernaus būsto turėtų būti sudaromos galimybės kurtis ne paveldo teritorijos zonoje.

Tradicionis miestovaizdis yra mūsų istorijos dalis. Jei žmonės nustoja branginti ankstesnių kartų palikimą, jie pamažu tampa abejingi viskam, kas matuojama ne pinigais ir prestižu. Mūrinė ir medinė, profesionalioji ir lokalinė architektūra privalo darniai gyvuoti kartu. Esame atsakingi už autentiškų praeities liudininukų išsaugojimą. Todėl ypač svarbūs tokie sumanymai, kaip dailininko Andriaus Surgailio fotografijų knygos. Dažno miestiečio žvilgsnis į medinius namus yra perdėm pragmatiškas, o jos padeda atverti kitokius matymo kampus. Unikalu, jog Kauno namai tapo įkvėpimo šaltiniu atstovui iš turtingo kultūros paveldo šalies: tai, ką daro prancūzų dailininkas Gilles Vuillard (Žilis Viujaras), jau dešimtį metų gyvenantis Kaune (<https://www.paveikslai.lt/lt/dailininkai/gilles-vuillard/>), reiškia kur kas daugiau nei signalą apie nykstantį paveldą. Per jo paveikslus medinukų vertė deklaruojama tarptautinėje erdvėje, esame skatinami iš naujo atrasti Žaliakalnio ir kitų rajonų romantiškąjį (ir drauge – ekologinį) pradą. Kauno kvartaluose, jeigu jie būtų tvarkomi, Vuillard įžiūri „mažosios medinės Italijos“ viziją. Jo mintis, kad medinė architektūra yra tarsi Lietuvos parašas, galėtų tapti moto naujos kartos saugojimo strategijai.

Išvados

1. Miestų medinėje architektūroje susijungė profesionalios ir etninės (miesto, dvaro, kaimo) kultūros tradicijos. Dėl to ji saugotina kaip išskirtinė lokalinio tapatumo perdavėja.
2. Kaune išliko medinių dvarelių, sodybinių namų, vilų, kotedžų, vasarnamių, nuomojamų namų, kariškių ir geležinkelių gyvenamųjų kompleksų. Reikėtų išsaugoti visų tipologinių grupių architektūros reprezentantus Naujamiesčio, Žaliakalnio, Aleksoto, Panemunės, Šančių, Vilijampolės medinių namų arealuose.
3. Oficiali valstybės politika jau 10 metų skelbia tuos pačius medinės architektūros išsaugojimo uždavinius – organizuoti objektų nustatymą ir dokumentavimą, įteisinti palankaus kreditavimo bei kompensavimo sistemą, saugoti paveldą remiant kaimo ir miesto bendruomenes, integruoti medinio paveldo apsaugą į vietovių planavimą, parengti statinių tvarkymo metodiką, pavyzdžių katalogus, skatinti tradicinius amatus. Idėjos tinkamos, tačiau politika neveiksni dėl suinteresuotų vykdytojų stokos ir silpno finansinio pagrindo.
4. Kaip parodė 2009 m. Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakultete vykęs edukacinis projektas, medinių namų išsaugojimas daugiausia priklauso nuo savininkų supratingumo ir motyvacijos. Todėl savininkų patraukimas į medinio paveldo rėmėjų pusę laikytinas svarbiausia išsaugojimo sąlyga. Siekiant ugdyti vertės suvokimą, siūloma ieškoti naujų paveldo atskleidimo būdų (seminarai savininkams, architektams, savivaldybės, seniūnijų pareigūnams, savanorių tarnystė ir kitos socialinio bendravimo formos).
5. Tinkamą tvarkymą lemia ne vien pinigų kiekis, bet ir kryptinga informacija: reikėtų iš anksto konsultuoti medinių namų savininkus apie paveldui palankią priežiūrą ir tvarkymą. Mediniais namais suinteresuota bendruomenė galėtų kurtis ir dalintis informacija virtualioje aplinkoje.
6. Medinė architektūra trapi, greitai nykstanti, tačiau medis yra natūraliai atsinaujinanti medžiaga, pastato elementus lengva pakeisti. Jai tvarkyti būtini techniniai resursai – architektūros restauratorių, dailidžių ir kitų tradicinių amatų meistrų ugdymas, paslaugų tinklo organizavimas.
7. Lietuvos valstybėje reikėtų sukurti realias teises ir praktines galimybes atgaivinti senus medinius namus tiems, kas nori šia veikla užsiimti. Finansiniu pagrindu galėtų tapti medinius namus tvarkančių savininkų rėmimas taikant mokesčių lengvatas.

Literatūra ir šaltiniai

- Drėma, V. 1991. *Vilniaus Šv. Onos bažnyčia. Vilniaus katedros rekonstrukcija 1782–1801 m.* Vilnius: Mokslas.
- Filipavičienė, G. ir kt. 2004. *Vilniaus miesto centrinės dalies medinės architektūros paveldas. Medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos metmenys.* UAB „Senojo miesto architektai“. D. Puodžiukienės asmeninis archyvas.
- Jomantas, A. *Patarimai* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/patarimai>>.
- Jurevičienė, J. 2002. Medinė architektūra istoriniame priemiestyje. Vilniaus Užupio autentiškumas, *Urbanistika ir architektūra* [Town Planning and Architecture] 26(1): 11–17.
- Kauno miesto savivaldybės 1-ojo Žaliakalnio kultūrinio draustinio specialiojo plano pagrindžiamoji dalis: Kultūrinio draustinio teritorijos tyrimai, paveldo sauginių vėrcių nustatymas ir pasiūlymai saugojimui.* 2007. 130 p., 8 brėž. Autorės asmeninis archyvas.
- Kultūros ministro įsakymas Nr. IV-30 „Dėl Medinės architektūros paveldo išsaugojimo 2008–2010 m. programos ir Medinės architektūros paveldo išsaugojimo 2008–2010 m. programos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ [interaktyvus], 2008 m. sausio mėn. 24 d. [žiūrėta 2011 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/node/472>>.
- KVAD direktoriaus įsakymas Nr. I-35 „Dėl etnoarchitektūros vertinimo kriterijų ir tvarkos patvirtinimo“, 6 skirsnis (autentiškumas) [interaktyvus], 2004 m. vasario 20 d. [žiūrėta 2010 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/node/216>>.
- KM 2008-01-24 įsakymas Nr. IV-30 „Dėl Medinės architektūros paveldo išsaugojimo 2008–2010 metų programos ir Medinės architektūros paveldo išsaugojimo 2008–2010 metų programos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ [žiūrėta 2010 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/node/472>>.
- Lietuvos architektūros istorija. Nuo XIX a. II dešimtmečio iki 1918 m.* 2000. T. III. Vilnius: Savastis.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimas „Dėl Lietuvos medinio kultūros paveldo išsaugojimo“ [interaktyvus]. 2006 m. birželio 28 d. [Nr.] S-2-(118) [žiūrėta 2011 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280422&p_query=&p_tr2>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimas „Dėl Lietuvos medinių statinių ir etnografinių kaimų kultūros paveldo išsaugojimo“ [interaktyvus]. 2010 m. balandžio mėn. 30 d. [Nr.] S-5(159), [žiūrėta 2010 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=371589&p_query=&p_tr2>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminkloaugos komisijos sprendimas „Dėl medinio kultūros paveldo išsaugojimo“ [interaktyvus]. 2002 m. rugsėjo 13 d. [Nr.] 88 [žiūrėta 2010 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_p?p_id=188726>.
- Lukšionytė-Tolvaišienė, N. 2000. *Istorizmas ir modernas Vilniaus architektūroje.* Vilnius: VDA leidykla.
- Lukšionytė-Tolvaišienė, N. 2001. *Gubernijos laikotarpis Kauno architektūroje.* Kaunas: VDU leidykla.
- Lukšionytė-Tolvaišienė, N. 2005. Kauno Žaliakalnio reglamentas ir tvarios raidos nuostatos, iš *Meno istorija ir kritika.* T. 1 [interaktyvus]. Kaunas: VDU leidykla, 24–31 [žiūrėta 2010 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vdu.lt/Leidiniai/MIK/index.html>>.
- Medinė architektūra Lietuvoje.* 2002. Vilnius: Vaga.
- Miškinis, A.; Steponaitytė, N. 1995. *Kauno miesto kultūros paveldo tyrimai ir principinių siūlymų paveldo vertybėms tvarkyti parengimas.* Dalis: *Medinės architektūros tyrimai, vertybinė charakteristika, saugojimo ir tvarkymo siūlymai.* KMS Miesto plėtros departamento Kultūros paveldo skyriaus archyvas.
- Puodžiukienė, D. ir kt. 2005. *Vilniaus miesto centrinės dalies medinės architektūros paveldo pastatų atrinkimas techninių apsaugos priemonių, remonto, konservavimo restauravimo darbams.* UAB „Senojo miesto architektai“. D. Puodžiukienės asmeninis archyvas.
- Ptašek, M. 2002. Medinė architektūra Vilniaus Žvėryno rajone, iš *Medinė architektūra Lietuvoje.* Vilnius: Vaga, 89–93.
- Sokołowski, M. 1906. Dwa gotycyzmy: wileński i krakowski w architekturze i złotnictwie i źródła ich znamion charakterystycznych, iš *Sprawozdania Komisji do badania Historii Sztuki Akademii Umiejętności w Krakowie.* T. VII. Kraków: nakładem AU, 35–40.
- Surgailis, A. 2006. *Medinis Vilnius* [Wooden Vilnius] (tekstas L. Laučkaitės). Vilnius: Versus aureus.
- Surgailis, A. 2008. *Medinis Kaunas* [Wooden Kaunas] (tekstas N. Lukšionytės-Tolvaišienės). Vilnius: Versus aureus.
- Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra, steigimas ir veikla* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vsaa.lt/med_10taisyskl.htm>.
- Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimas Nr. 1–1117 „Dėl medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programos tvirtinimo“ [interaktyvus], 2006 m. balandžio mėn. 26 d. [žiūrėta 2010 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/vak-tai/Default.aspx?Id=3&DocId=30130626>>.

WOODEN ARCHITECTURE IN CITIES: OPPORTUNITIES FOR PRESERVING

N. Lukšionytė

Abstract. Institutions for Lithuania's heritage protection have been declaring the necessity of preserving wooden architecture since 2002; however, there have been very few realistic results. Although the Vilnius City Municipality initiated a strategic programme for saving wooden architecture, there have been no tangible results to date.

The purpose of this article is to analyse the needs and opportunities for preserving wooden architecture in Kaunas. Wooden buildings such as small manor and garden estate houses, villas, cottages, summer homes, rental houses and residential military and railway complexes have survived in Kaunas. Representative buildings of all these types need to be preserved in all parts of Kaunas. These reflect the juncture of professional and ethnic traditions in cities, estates and villages. Therefore such buildings are exceptional at conveying local identity.

The 2009 educational project carried out at the Faculty of Arts of Vytautas Magnus University revealed that the survival of wooden houses largely depends on the motivation of

their owners. The most important condition for preserving wooden architecture is to attract the owners of these buildings to join with the supporters of this architectural heritage. Consultations on the maintenance of such buildings to retain the heritage must be organised. The community interested in rehabilitation of wooden structures could generate and share information in a virtual environment.

Keywords: wooden houses, architectural heritage, Kaunas.

NIJOLĖ LUKŠIONYTĖ

A professor at the Faculty of Arts, Vytautas Magnus University, Laisvės al. 53, LT-44309 Kaunas, Lithuania.

E-mail: n.luksionyte@mf.vdu.lt

PhD (Hp) in Humanities. Research interests: history of Lithuanian architecture of the 19th and 20th c., Lithuanian cultural heritage–theory and practice. Teaching courses: Architectural Heritage protection, Cultural Policy, Analysis of Architectural object.

Nuotraukos: I. Veliutės, L. Baublienės, I. Taparuskaitės (2009), N. Lukšionytės (2007).